

3. Obrazovni okvir za interkulturalno učenje

3.1. Opšta razmatranja

Jedan od izazova u vezi sa interkulturalnim učenjem je da ne postoji jasno definisana obrazovna disciplina koja je poznata kao „interkulturalno učenje“. Ova činjenica ukazuje na to da moramo da napravimo izvestan napor kako bismo je osmislili.

U svakom slučaju, bilo da izaberemo da kreiramo nove metode ili prilagodimo stare, to ćemo učiniti u određenom obrazovnom okviru, koji smo prethodno kreirali uzimajući u obzir okolnosti, trenerski tim i učesnike. Veoma je važno da znamo šta služi, a šta ne služi ciljevima interkulturalnog učenja. U ovom tekstu ćemo predložiti neke osnovne principe koje treba imati na umu kada razmišljate o interkulturalnom učenju. Oni su zasnovani na, i tesno povezani sa teorijama i konceptima interkulturalnog učenja koje smo već predstavili. Oni će biti još očigledniji ako imamo na umu kontekst u kome se odigrava ovaj proces učenja - u današnjem vremenu i u radu sa mladim ljudima.

Sledeća razmatranja su napisana sa željom da se poveća svest, postavbe pitanja i ukaže na neke važne obrazovne pristupe...

Poverenje i poštovanje

Izgradnja poverenja, u cilju postizanja otvorenosti koja je neophodna za uzajamni proces, je kamen temeljac interkulturalnog učenja. Osećanje sigurnosti je preduslov mogućnosti da razmenimo različita gledišta, shvatanja i osećanja, sa ciljem da stignemo do uzajamnog razumevanja i prihvatanja. To zahteva mnogo strpljenja i osetljivosti i podrazumeva kreiranje takve atmosfere za učenje koja omogućuje da slušamo jedni druge kao jednake, i koja može da ojača svakog u osećanju sopstvene vrednosti. Ovo znači da je potrebno da damo prostor svakoj osobi da se izrazi; da uvažimo sva iskustva, talente i doprinose, kao i naše različite potrebe i očekivanja. Veliki deo onoga što razmenjujemo, kada se bavimo interkulturalnim učenjem, je u vezi sa našim vre-

dnostima, normama i vrlo jakim osnovnim pretpostavkama o životu, tako da nam je potrebno mnogo poverenja u one sa kojima ovo delimo. Uzajamno poverenje ide ruku pod ruku sa uzajamnim poštovanjem i iskrenošću u našoj međusobnoj razmeni.

Doživljaj identiteta

Polazna tačka interkulturalnog učenja je naša sopstvena kultura, što znači naše sopstveno poreklo i prethodno iskustvo. Upravo u našim korenima možemo pronaći kako prepreke, tako i mogućnosti za ovaj proces učenja. Svi smo mi oblikovani našom ličnom stvarnošću, i nakon iskustva interkulturalnog učenja nastavljamo da u njoj živimo, obogaćeni novim znanjem i iskustvom. To znači da se u procesu interkulturalnog učenja često bavimo time odakle dolazimo, gde smo živeli i s kim smo se susretali. Pokušaj razumevanja nas samih, našeg sopstvenog identiteta, je preduslov da bismo sreli druge. Tokom tog susreta, mi se možemo promeniti, ali se to ne mora nužno desiti i sa stvarnošću koja nas okružuje. U tome leži izazov. Upravo zato, kao deo procesa, mi takođe moramo da se bavimo odgovornošću, mogućnostima i ograničenjima onih koji treba da dalje šire ovo novo znanje.

Konstruisane stvarnosti

Ništa nije apsolutno. Postoji mnogo načina da protumačimo i razumemo stvarnost. Teza da svako stvara svoje sopstvene svetove i da je svaka stvarnost nečija konstrukcija je najvažniji faktor u procesima interkulturalnog učenja. Veliki je broj različitih dimenzija u mnogim teorijama koje objašnjavaju kulturalne razlike (vidi u: Hofstede i Hal&Hal) i one pokazuju koliko različito mi možemo opažati stvarnost, pa čak i njene osnovne dimenzije kao što su prostor i vreme. Ali ipak, mi svi živimo u jednom svetu i naše opažanje utiče na naše živote. Upravo zbog toga, proces učenja iziskuje od nas izvesne napore: da poštujemo ličnu slobodu i odluke, da prihvatimo tuđe poglede kao jednako vredne i tragamo za pomirenjem različitih gledišta, kao i da budemo svesni naše sopstvene odgovornosti.

Ali razlike će i dalje opstati – na konstruktivan način. Upravo zato nas, u okviru poslednje faze Benetovog modela razvoja interkulturalne osetljivosti, autor poziva „da se krećemo u okviru različitih pogleda na svet.”

U dijalogu sa drugim

Interkulturalno učenje smešta „drugog“ u centar razumevanja. Ono počinje dijalogom, ali važno je učiniti i korak dalje od toga. Izazov je da osmotrimo sebe i druge kao različite, i da razumemo da te razlike doprinose tome kakav sam i ko sam ja (da i ja budem to što jesam). Naša različita bića dopunjuju jedno drugo. Kada steknemo ovo razumevanje, drugi postaju suštinski nezamenjivi za novo otkriće o nama samima. Ovo iskustvo pred nas postavlja izazov, kreira nešto novo i zahteva kreativnost i slobodu za nova rešenja. Iako interkulturalnu osetljivost možemo objasniti kao proces kretanja „ka drugima“, njen razvoj uvek podrazumeva i promenu našeg sopstavnog bića. Interkulturalno učenje nam daje mogućnost da se poistovetimo sa tačkom gledišta drugih, iskažemo svoje poštovanje kroz iskustvo pokušaja da „hodamo u cipelama drugog“, bez pretvaranja da smo drugi, ili da živimo ono što drugi žive. Ovo nam omogućava da iskusimo i naučimo pravo zajedništvo, verujući u moć saradnje. Sagledano na ovaj način, interkulturalno učenje postaje takođe i način da otkrijemo sopstvene sposobnosti.

Pitanja i promena

Iskustvo interkulturalnog učenja je iskustvo stalne promene (kao što je, uostalom, i svet u kome živimo) i iznad svega je procesno orijentisano. Kada razmišljamo o kulturi, stalno nailazimo na tenziju između zastoja i promene, a težnja za sigurnošću i balansom se stalno iznova pojavljuje. Imamo brojna otvorena pitanja, a javiće se i nova. Upravo zato, moramo prihvatiti da ne postoji uvek odgovor i moramo biti u stalnoj potrazi, prihvatajući i iščekujući promenu. Kada se osvrnemo na ovo, shvatamo da nam treba snage da se suočimo sa sobom. Mi ne znamo uvek gde nas ova integracija vodi. Potrebna nam je radoznalost, kao i nov način gledanja na stvari. Takođe moramo biti svesni da stvaranje nečeg novog često podrazumeva i rušenje nečeg starog – u ovom slučaju to su najčešće ideje,

verovanja, tradicija... Ni jedan proces učenja nije oslobođen raskida i opraštanja. Bivajući u ulozi trenera, na nama je da budemo dobra i sigurna pratnja u tom procesu koji će se dešavati našim učesnicima.

Sveobuhvatna uključenost

Interkulturalno učenje je iskustvo koje vrlo intenzivno uključuje sva čula i nivoe učenja - znanje, emocije i ponašanje. Ono izaziva mnoga osećanja i provocira jaz između osećanja i „objašnjenja“ onoga što već znamo ili mislimo da znamo. Razumevanje složenosti ovog procesa i svega što on podrazumeva zahteva zaista mnogo toga od nas. Jezik, kao aspekt kulture, jeste glavni činilac interkulturalne komunikacije, a u isto vreme, bivajući i sam ograničen, predstavlja izvor nesporazuma. Upravo zato, jezik ne sme da ima dominantnu ulogu – posebno imajući u vidu različita jezička umeća i znanja – već treba da bude samo jedno od sredstava komunikacije. Trebalo bi jednako uvažavati i sve ostale znake – kao što je npr. govor tela. Budući da se interkulturalno učenje može odigrati samo kada smo potpuno uključeni, treba da dopustimo sebi da stvarno budemo deo tog procesa koji se odigrava.

Mogućnost konflikta

Kada obratimo pažnju na to koliko različite kulture različito opažaju vreme, prostor, lične i društvene odnose... postaje jasno da je mogućnost konflikta u samoj srži interkulturalnog učenja, i, samim tim, da ona treba da se istraži i prikaže. U isto vreme, ovaj model nas poziva da razgovaramo o našim razlikama, bez vrednovanja i etiketiranja. Uzimajući ovo u obzir, važno je da u procesu interkulturalnog učenja tragamo za konstruktivnim elementima i mogućnostima koje nam konflikt otvara. Neophodno je da razvijamo veštine upravljanja konfliktom, da bismo se bavili tako složenim pojmom kao što je kultura. Veliki izazov je i ispoljiti različite aspekte sopstvenog identiteta, a takođe i hrabro prihvatiti postojeće razlike. Interkulturalno učenje podrazumeva potragu, nove neizvesnosti, a kao deo procesa, to sa sobom nosi i potencijal za konflikt. Različitost možemo doživeti kao nešto što pomaže i obogaćuje nas, vodi ka

novim formama i novim rešenjima. Raznolikost sposobnosti je pozitivan i neizbežan doprinos u ostvarenju celine. Iako svaki konflikt ne nosi nužno sa sobom i rešenje, svakako ga treba učiniti vidljivim.

Ispod površine

Interculturalno učenje ima uticaj na vrlo duboke procese i promenu stavova i ponašanja. To znači da se dosta vremena u procesu interkulturalnog učenja bavimo nevidljivim silama koje su činioци naše kulture, našeg unutrašnjeg bića (vidi: Model ledenog brega). Mnogi od tih elemenata „ispod površine“ su nesvesni i ne mogu biti potpuno jasno izraženi. Razotkrivanje i pokazivanje ovih činilaca podrazumeva određene rizike, kako za nas lično, tako i u međusobnom susretu i podrazumeva postojanje tenzije sa kojom moramo da se suočimo. Očigledno je da nije lako pratiti i podržati osobe koje se nalaze u ovom procesu. U neku ruku, potrebna nam je hrabrost da istrajemo u tome, da i dalje pred sebe i druge postavljamo ovakav izazov. Sa druge strane, pak, potrebno je da budemo vrlo oprezni i da poštujemo potrebe ljudi i ograničenja koja se mogu javiti tokom ovog procesa. I naravno, nije uvek lako imati na umu obe ove stvari istovremeno.

Složena stvar u složenom svetu

Već teorijski modeli pokazuju složenost interkulturalnog učenja i teškoće sa kojima se susrećemo pri pokušaju da ga sistematizujemo. Ako ovdje još dodamo složenu situaciju u današnjem društvu, postaje jasno da nam je potreban vrlo pažljiv pristup, pun razumevanja, koji može da omogući maksimalnu količinu jasnoće. Kultura prevazilazi nacionalne granice i poznaje mnoge oblike, koji se donekle preklapaju. Mnogo je perspektiva koje tek treba da otkrijemo, mnogo tenzija koje treba razmotriti: treba pogledati prošlost, sadašnjost i budućnost, uporediti ponekad suprotne potrebe pojedinaca i društva. Treba objediniti deliće različitih iskustava. Veliki je izazov, za svaki obrazovni pristup, da ne simplifikuje mnoštvo i raznolikost uzroka i posledica koji postoje, da uvaži različite vrednosti i različitu prošlost i živote pojedinaca. U korenu interkulturalnog učenja je potreba za poštovanjem ovih različitih iskustava, inter-

pretacija i znanja, a samim tim - treba ih razmotriti jezikom i terminologijom koji su sadržani u samim tim iskustvima, i izabrati odgovarajuću metodologiju.

3.2. Izbor, kreacija i adaptacija metoda

Svaka situacija je različita. Možete pripremati trening, razmenu, kamp ili jednu radionicu. Iz ove oblasti možete pronaći metode koje su predstavljene u ovoj publikaciji, i, u zavisnosti od potrebe koju grupa sa kojom ćete raditi ima, možete izabrati i prilagoditi neku od njih. Stvoriti od toga nešto potpuno novo. Metode koje su ovde predstavljene nisu nepromenljive, nisu uklesane u kamenu, niti su remek dela kreirana od strane nekog genija. One su ponuda, zbir potencijalno korisnih iskustava. Kada ih koristite, nema potrebe da poštujete bilo šta drugo osim VAŠE trenutne situacije interkulturalnog učenja, učesnika sa kojima radite, njihove stvarnosti i njihovih potreba. Pitanja koja slede, ukoliko ih budete pažljivo razmatrali, mogu da vam pomognu da u vašem radu uklopite različite elemente programa. Lista ovih pitanja nije zatvorena i vi možete dodati još neka, koja za vas imaju istu ili veću važnost.

a. Opšti i posebni ciljevi

Šta zapravo želimo da postignemo korišćenjem određene metode, u određenom delu programa? Da li smo jasno definisali naše ciljeve i da li je ova metoda odgovarajuća? Da li je ova metoda na liniji kojom pokušavamo da dostignemo krajnji cilj naše aktivnosti? Da li će nam ova metoda pomoći da napravimo pozitivan pomak? Da li je ova metoda u skladu sa principima naše odabrane metodologije? Da li ova metoda odgovara postojećoj dinamici date situacije interkulturalnog učenja? Da li su tokom procesa koji se dešavao obezbeđeni svi preduslovi za korišćenje ove metode (npr. grupa ili atmosfera za učenje,

međusobni odnosi učesnika, znanje, informacije, iskustva...)? Koja je tačno tema kojom se bavimo? Kakve sve reakcije (i konflikti) mogu da se pojave tokom korišćenja ove metode, u kojoj meri možemo da ih predvidimo i koliko se možemo njima pozabaviti tokom rada? Da li ova metoda može da odgovori na kompleksnost i da poveže različite aspekte? U kojoj meri metoda može da doprinese otvaranju novih perspektiva i javljanju novih pogleda na stvari?

b. Ciljna grupa

Sa kim i za koga razvijamo i koristimo ovu metodu? Koji su preduslovi koji treba da postoje kod grupe i pojedinaca u grupi? Kakve posledice ova metoda može imati na njihove interakcije, međusobno opažanje i odnose? Da li metoda izlazi u susret očekivanjima grupe (pojedinaca)? Kako možemo povećati njihovu zainteresovanost? Šta može da im bude potrebno (pojedinačno ili kao grupi), a čime mogu da doprinesu u ovoj posebnoj situaciji učenja? Da li ova metoda pruža dovoljno prostora za to? Da li ova metoda doprinosi ostvarenju njihovih potencijala? Da li metoda omogućava dovoljno prostora za individualno izražavanje? Kako, koristeći ovu metodu, možemo da se bavimo sličnostima i razlikama unutar grupe? Da li u grupi postoji nešto na šta posebno treba da obratimo pažnju (uzrast, ravnopravnost polova, jezičke sposobnosti, osobe sa hendikepom...) i kako metoda može da razreši ove posebne zahteve na pozitivan način? Da li grupa ili neki njen član pokazuje poseban otpor ili osetljivost u odnosu na temu (npr. pitanje manjina, ravnopravnost polova, religija...), ili ekstremne različitosti (u iskustvu, uzrastu...) koje mogu uticati na grupnu dinamiku? U kojoj fazi procesa interkulturalnog učenja se nalazi grupa? Da li je metoda odgovarajuća uzimajući u obzir veličinu grupe?

c. Okruženje, prostor i vreme

Kakvo je okruženje (kulturalno, socijalno, političko, lično...) u kome koristimo ovu metodu? Kakav uticaj metoda ima na ovo okruženje, a kako okruženje utiče na metodu? Kakva iskustva i koje elemente u vezi sa ovim pitanjima unose članovi grupe? Kakvo okruženje (elementi, obrasci) je dominantno u grupi, i zašto? Da li je grupna

atmosfera i nivo komunikacije odgovarajući za ovu metodu? Da li kontekst ovog iskustva interkulturalnog učenja posebno potpomaže ili ometa određene elemente? Kakvo je zajedničko (i pojedinačno) opažanje prostora? Da li je „zajednička teritorija“ koja je kreirana u grupi dovoljno velika za korišćenje ove metode? Da li metoda doprinosi razvoju pozitivnog okruženja (u smislu širenja zone komfora članova grupe)? Kakav je prostor u kome će se metoda realizovati (uzimajući u obzir aktivnosti koje dolaze pre i posle)? Da li smo ostavili dovoljno vremena za primenu metode i dovoljno vremena za debriefing? Da li se uklapa u vremenski raspored čitavog programa? Da li metoda uzima u obzir (različito) opažanje vremena među učesnicima?

d. Potrebni resursi / postojeći okvir

Da li je metoda u skladu sa resursima koje imamo na raspolaganju (vreme, prostor, osobe, materijal, tehnička sredstva...)? Da li ih metoda efikasno koristi? Koje organizacione aspekte treba da uzmemo u obzir? Da li je potrebno nešto pojednostaviti? Kako možemo da podelimo odgovornost za izvođenje metode? Do kog stepena možemo da se bavimo onim što će se desiti, uzimajući u obzir naše veštine? U kom (institucionalnom, organizacionom...) okviru će metoda biti upotrebljavana? Kakve uticaje treba da razmotrimo ili predvidimo (npr. organizaciona kultura ili sklonosti, koji su ciljevi institucije...)? Ko su osobe „od spolja“ koje mogu da nas ometaju, i sa kojim interesima (npr. institucionalni partneri, ostale osobe u zgradi...)?

e. Prethodna evaluacija

Da li smo koristili ovu (ili neku sličnu) metodu ranije? Šta smo primetili ili naučili iz tog iskustva? Da li postoje neka druga iskustva u kojima smo mogli da naučimo nešto o upotrebi ove metode? Šta nam ona sad mogu reći? Da li je moguće evaluirati metodu i njen uticaj, i kako možemo meriti uspeh u dostizanju naših ciljeva? Kako možemo sačuvati njene rezultate za buduće aktivnosti (pisanje izveštaja...)? Koje elemente ćemo uključiti u našu metodu kao deo dosadašnje evaluacije čitavog treninga?

f. Transfer

U kom stepenu je naša metoda bazirana na iskustvu svakog učesnika i na iskustvu dosadašnjeg učenja? Da li je metoda korisna za stvarnost u kojoj se učesnici nalaze ili zahteva adaptaciju u određenom stepenu? Da li je metoda okrenuta ka transferu/integraciji u svakodnevni život učesnika? Kako ćemo obezbediti učesnicima prostor za integraciju naučenog u svakodnevni život? Da li će diskusija ili neka aktivnost nakon primene metode pomoći povezivanje naučenog sa realnim životom učesnika? Koji činioци bi mogli učesnicima da olakšaju nastavak bavljenja ovom temom? Kako određene elemente možemo koristiti u kasnijem procesu učenja?

g. Uloga facilitatora ili trenera

Facilitator obezbeđuje proces koji će pomoći grupi da razmeni svoje sadržaje na zadovoljavajući i najkorisniji način. Ovo će značiti da tragamo za odgovorima na pitanja koja smo postavili u prethodnim odeljcima i planiramo kako da što bolje organizujemo stvari. Kakva treba da bude naša uloga u radu sa ovom grupom i ovom metodom? Da li pokušavamo da u svojoj glavi zamislimo film u kome proveravamo kako bi metoda trebalo da funkcioniše? Da li smo uzeli u obzir naše lične sklonosti i sposobnosti i kako one mogu uticati na primenu metode? U kojoj meri smo spremni da reagujemo na ishode koji nisu onakvi kakve očekujemo?